

GAZİANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

DOI: 10.21547/jss.1623245

Nihad Sâmi Banarlı'nın Emin Bayrakdaroglu Müstearıyla *Meydan* Mecmuasındaki Yazıları Üzerine Bir Değerlendirme

An Evaluation of Emin Bayrakdaroglu's (Pen Name of Nihad Sâmi Banarlı) Writings in Meydan Magazine

Yakup ÖZTÜRK^{a*}

^a Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı, Bilecik / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0003-3840-4177

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 19 Ocak 2025

Kabul tarihi: 23 Nisan 2025

Anahtar Kelimeler:

Türkçe,

Dilde sadeleşme,

Uydurmacılık,

İdeoloji,

Atatürk.

ÖZ

Nihad Sâmi Banarlı, aylık *Meydan* mecmuasında 1965, 1966, 1967 yıllarında Emin Bayrakdaroglu müstearıyla Türk dilinin meseleleri üzerine yazılar yazmıştır. Bu yazılar, Banarlı'nın 1972'de yayımlanan *Türkçenin Sırları* kitabında ele aldığı başlıklarla büyük nispette benzer. Bazı yazıları doğrudan kitabına almış, bazıları üzerinde başlık dahil değişiklik yapmıştır. Türkçenin özellikle Cumhuriyet'ten sonraki politikalar karşısında maruz kaldığı durumu Atatürk ve İsmet İnönü dönemlerine ayırarak mukayese eder. Atatürk dilde sadeleşme hareketlerini başlatmış ancak dilin çıkmaza girdiğini fark ederek bu hatasından dönmüş, İsmet İnönü ise Atatürk'ün Güneş-Dil Teorisi ile çareler aradığı hatayı sürdürerek Türkçeyi zayıflatmıştır. Bu süreçte Rusya güdümlü Komünizm ve sol ideolojilerin Türk aydınları arasında yayılarak Türkçeye verdiği zarar vurgulanmıştır. Banarlı bu iddiasını Türkiye'de dil meseleleri, politikanın kurbanı olmuştur diyerek desteklemiştir. *Meydan* mecmuasındaki bu yazılar tasnif edildiğinde merkezde Türkçenin yapısı ve meseleleri durur. Banarlı, sağ-sol ideolojileri karşılaştırırken, kelimede ses-anlam ilişkisini değerlendirirken daima Türkçenin o günkü durumunu öncelemiştir. Dilde sadeleşme hareketlerine karşı çıkmakla beraber o, yaşayan Türkçenin taraftarıdır. Halkın kullandığı tabii Türkçenin esas alınması gerektiğini düşünür. Bir kelimenin etimolojik yapısı o kelimenin Türkçe olup olmadığı hususunda belirleyici olamaz. Bunun dışında Banarlı'nın *Meydan*'daki yazılarında biyografisine dair izler, kurduğu, katıldığı cemiyetler, okuduğu kitaplar, ezan ve Bektaşilik hakkındaki düşünceleri gibi pek çok hususa karşışmak mümkündür. Bu makalede henüz kitaplaşmamış bu yazılara dikkat çekilmek hedeflenmiş, yazılar tasnif edilerek Banarlı'nın Türkçe karşısındaki son derece güçlü savunmacı ve ikna edici tarafı vurgulanmıştır.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: January 19, 2025

Accepted: April 23, 2025

Keywords:

Turkish,

Simplification in language,

Fabrication,

Ideology,

Atatürk.

ABSTRACT

Nihad Sâmi Banarlı wrote articles on the issues of the Turkish language in the monthly *Meydan* magazine in 1965, 1966 and 1967 under the pen name Emin Bayrakdaroglu. These articles are largely similar to the titles discussed by Banarlı in his book *Türkçenin Sırları*, published in 1972. He took some of the articles directly into his book, and made changes to some of them, including the title. She compares the situation that Turkish was exposed to, especially in the face of policies after the Republic, by dividing it into the periods of Atatürk and İsmet İnönü. He compares the situation that Turkish was exposed to, especially in the face of policies after the Republic, by dividing it into the periods of Atatürk and İsmet İnönü. Atatürk initiated the simplification movements in the language, but realized that the language had reached a dead end and reversed his mistake. İsmet İnönü, on the other hand, weakened Turkish by continuing the mistake for which Atatürk sought solutions with the Güneş-Dil Teorisi. In this process, the damage caused to Turkish language by the spread of Russian-controlled Communism and left-wing ideologies among Turkish intellectuals was emphasized. Banarlı supported this claim by saying that language issues in Turkey have become victims of politics. When these articles in *Meydan* magazine are classified, the structure and issues of Turkish are at the center. While comparing right-left ideologies and evaluating the sound-meaning relationship in words, Banarlı always prioritized the current state of Turkish. Although he opposes the simplification movements in the language, he is a supporter of living Turkish. He thinks that the natural Turkish used by the people should be taken as basis. The etymological structure of a word cannot be a determinant as to whether that word is Turkish or not. Apart from this, it is possible to encounter many issues in Banarlı's writings in *Meydan*, such as traces of his biography, the societies he founded and joined, the books he read, his thoughts on ezan and Bektashism. This article aims to draw attention to these articles that have not yet been published as a book. The articles were classified and Banarlı's extremely strong defensive and persuasive side towards Turkish was emphasized.

* Sorumlu yazar/Corresponding author.

e-posta: yakup.ozturk@bilecik.edu.tr

EXTENDED ABSTRACT

Emin Bayrakdaroğlu is the pen name of literary historian and educator Nihad Sâmî Banarlı. Under this name, he wrote articles on Turkish in *Yeni Sabah* and *Meydan* magazines. In this study, only the articles in *Meydan* magazine were classified and analyzed in terms of content. As far as we can determine, the articles in question number one hundred and three between 1965 and 1967. The fact that these articles have not been published in a book before and have not been discussed in any academic study motivated us to carry out this study. It can be said that these writings, which can reach the volume of a book, largely overlap with the issues in Banarlı's book *Türkçenin Sırları*, published in 1972. However, these articles are at a level that will both give an idea about Banarlı's biography and enrich the claims and examples in his book.

In this study, it was seen that the Turkish language was at the center of all the articles published in *Meydan*. History, culture, society, religion, politics etc. In whichever areas the words will be put forward, this has been done based on the identity of the Turkish language. In our study, which we started with the comparison of right and left ideologies in Turkey, it was emphasized that, according to Banarlı, the right remained clumsy and lazy by being carried away by heroism, while the left pulled politics to its advantage with aggressive but at the same time "sneaky" policies. Banarlı, especially during the İsmet İnönü period and II. He emphasizes that Turkish language policies were left to the leftists during the World War II. The blow that Russian-controlled intellectuals dealt to Turkish language with the principles of Communism is explained in detail. While looking at the issues of simplification or distortion of Turkish after the Republic, Banarlı made a distinction between the Atatürk period and the İnönü period. It has been said that during Atatürk's period, interventions such as language simplification, purilingualism, and pure-Turkishism were avoided because they became the bane of Turkish, and during the İnönü period, Atatürk's efforts to save the Turkish language, which had reached a dead end, were abandoned and the language deteriorated.

Nihad Sâmî Banarlı focuses on the meaning and spirit of a word in Turkish rather than the language of its origin. For this reason, he opposes the removal from the language of words that have entered the daily language, have been adopted by the people, have been interfered with the grammar and sound structure of Turkish and have become the property of Turkish. On the other hand, he is not completely distant from new words. He considers it sufficient for the word to meet a need in the language. Another issue that stands out in the writings in *Meydan* is the claim that there is harmony between the sounds that make up a word and the meaning of the word. He defends the view that as the sounds of the word change as a result of simplifying the words or changing them under the name Öztürkçe, the meaning of the word also changes. For example, he is of the opinion that when you change the word *muallim* to *teacher*, you weaken the weight and reputation of the person who practices this profession.

In the Overview of Words of Arabic-Persian Origin section of the article Nihad Sâmî Banarlı does not have an understanding of language that considers whether a word is Arabic or Persian in origin. He sees serious differences between the etymology of the word being Arabic and its state after the intervention of the Turkish sound structure. In his article "*İmparatorluk Dilleri*", he explains in detail what pure linguists "do not want to think about". 1) There is not even a tribal language that has remained its own language in the history of the world. 2) Even though languages on earth are not pure languages, they are still national. According to Banarlı, it is not the words of languages, but their sounds and architecture that become national. 3) Turkish was also an imperial language in Central Asia.

One of the issues frequently emphasized in the articles written in *Meydan* magazine is the claim that there is a closeness, connection and even integrity between the sounds that make up a word in Turkish and the meaning of that word.

Nihad Sâmî Banarlı also included some issues that we have collected under the title of "*Diğer Meseleler*" in this article in *Meydan*. Turkish ezan, Bektashism, commemoration days, and the books he read are among these. Finally, even though Banarlı is one of the Turkish defenders of his time, he will not be able to escape the misfortune that befell him. A page-long section from the book *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi* by Banarlı, who fought against fabrication, in his own words, for so many years, was read on Istanbul radio without mentioning the name of the book, and Banarlı's words were translated into "fabricated" words. He touches upon this issue in his article "*Aynı Hedefe Doğru*".

Giriş

Nihad Sâmi Banarlı, özellikle *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi* ve *Türkçenin Sırları* adıyla yayımladığı dil yazıları ile geniş kitlelere hitap etmiş önemli bir isimdir. Onun İstanbul Fetih Cemiyeti ya da Yahya Kemal Enstitüsü gibi çeşitli sivil toplum kuruluşu, dernek ve cemiyetlerde faaliyetler yürüttüğü bilinir. Ömrünü, Edirne ve İstanbul'da çeşitli okullarda öğretmenlik yaparak kazanmıştır. Mesaisi dışında cemiyet bünyesinde yürüttüğü çalışmaları ve Yahya Kemal'le derin hukukunun bir neticesi olarak yayıma hazırladığı Yahya Kemal Külliyesi, Banarlı'nın adını daima yaşatacak önemli işlerdir. İlk gençliğinden vefatına kadar çeşitli edebiyat dergilerinde ve gazetelerde dil, kültür, edebiyat, tarih ve şehir üzerine yazılar kaleme alan Banarlı'nın sağlığında yayımlanmış pek az kitabından biri *Türkçenin Sırları*'dır. Bu eser yayımlandığı 1972 yılından bu yana yüze yakın baskı yaparak Banarlı adını geniş kitlelere duyurmuştur. Bugün yayımlanmakta olan Nihad Sâmi Banarlı imzalı kitapların neredeyse tamamı Banarlı'nın vefatından sonra süreli yayınlardan derlenerek kitaplaştırılmıştır. Hâlen onun süreli yayınlarda kalan çok sayıda yazısı olduğu bilinmektedir. *Türkçenin Sırları* kitabında tartıştığı meselelerin, vefatından sonra derleme ile yayımlanan kitaplarında da bazen tekrar ettiği görülür. Ancak *Türkçenin Sırları*'nın âdeta kaynağı olabilecek metinleri Emin Bayrakdaroglu müstearıyla *Meydan* mecmuasında yazmıştır.

Nihad Sâmi Banarlı'nın dedeleri, Trabzon'un fethi sırasında Kanunî Sultan Süleyman'ın ordusunda sefere çıkan ailemdar bir ailedir (Öztürk, 2022, s. 29). Banarlı, Emin Bayrakdaroglu müstearındaki bu ismi ailesinin kökenlerine bir vefa olarak tercih etmiş olmalıdır. Emin adının ise, Banarlı'nın dedesi Trabzonlu divan şairi Emin Hilmi Efendi'den geldiği kuvvetle muhtemeldir. Banarlı, babası İlyas Sâmi Bey'i, *Meydan* mecmuasında kaleme aldığı iki uzun yazıda yine müstear isimle ayrıntıları ile anlatır. Ancak yazının hiçbir yerinde İlyas Sâmi Bey'in babası olduğunu belirtmez. Banarlı hakkında küçük bir biyografi yayımlayan Nermin Suner Pekin, kitabında bu yazılara atıf yaparak Banarlı'nın babası hakkında bilgi verdiğini söyler. Yakup Öztürk ise *Türkçeye Adanmış Bir Ömür Nihad Sâmi Banarlı* kitabında Emin Bayrakdaroglu müstearının Banarlı'ya ait olduğunu, Banarlı'nın terekesinden çıkan evrak üzerinden gösterir. Aynı zamanda Nihad Sâmi Banarlı, gerçek imzasını, *Meydan* mecmuasında, Bayrakdaroglu müstearıyla yazdığı sırada da kullanır. Bu çalışmada Emin Bayrakdaroglu adı yerine doğrudan Nihad Sâmi Banarlı adı kullanılarak yazılar tasnif ve tahlil edilecektir.

Meydan mecmuasında Kelimeler adıyla yayımlanan bizim tespit edebildiğimiz kadarıyla yüz üç yazı, *Türkçenin Sırları* kitabında karşımıza çıkan birtakım kavram ve iddiaların benzeri yazılardır. Ancak bunların henüz kitaplaşmadığı hatırlanmalıdır. Yazılar derlenip ortaya çıkarıldığında Banarlı'nın muhiti, devlet kadrolarındaki kısa süreli görevleri, kütüphanesi gibi biyografisindeki bazı eksik kısımlar ortaya çıkacaktır. Banarlı, bir vefat haberi üzerinde dururken bile Türk dilini merkeze alarak değerlendirme yaptığı için bu çalışmadaki başlıkların da Türkçe ve Türk dili etrafındaki tartışmalara göre belirlendiği baştan ifade edilmelidir. Bu yazılar arasındaki "Vatan ve Dil Hikâyesi"nde hatırlattığı gibi Yahya Kemal'in "Türkçenin çekilmediği yerler vatandır." sözü Banarlı'nın da Türkçeye bakışında temel iddialarından olmuştur. Bu ifadenin Banarlı'nın kaleminden çıkan Türkçeye dair yazılarda bir ilke olarak görülmesi gerekir.

Nihad Sâmi Banarlı'nın *Meydan*'daki yazıları sağ ve sol ideolojilerin karşılaştırılması, Arapça-Farsça kökenli kelimelerin Türkçenin dışına itilemeyeceği, kelimeyi oluşturan seslerle kelimenin anlamı arasında bir bütünlük olduğu iddiaları altında tasnif edilebilir. Bunların dışında bunlar kadar geniş yer tutmayan bazı kişilerin vefatı üzerine söyledikleri, okuduğu, takip ettiği yayınlar hakkındaki düşünceleri, Türk ezanı olarak adlandırdığı ezanın musikisi üzerine değerlendirmeleri, Bektaşilik tarikatına bakışı, telaffuz ve anlam ilişkisine dair yorumları da *Meydan*'daki yazılarda görünür.

Sol ve Sağ İdeolojilerin Karşılaştırılması

Nihad Sâmi Banarlı'nın sağ ve sol ideolojiler hakkında söylediklerine geçmeden önce onun 1967'de "Hazm Edilmemiş İdeolojiler" başlığıyla yayımladığı bir yazısını hatırlamak gerekir. Cumhuriyet öncesinde aydınların ideolojik birtakım fikirlerle buluştuklarını ancak bu fikirlerin ya da ideolojilerin kendilerine bir hareket sahası bulamadığını dile getirir. "Milletler sokma ideolojilerle değil kendi realiteleriyle idare edilirler." diyen Banarlı, o dönem ideologlarından kabul edilen Namık Kemal'den hep övgüyle bahseder. Onun için "millî kahraman" ifadesini kullanır. Ama Banarlı'ya göre Namık Kemal'in getirdiği ideolojiler "hazım zorluğu" yaşatmıştır. Yabancıların milliyetçilik, vatancılık, hürriyet ve istiklal fikri gibi kavramları içimize bizi dağıtmak için soktukları kanaatindedir. "II. Abdülhamid okullaşarak, bu ideolojilerin hazmedilmesini sağlayacaktı ancak sabredemedik." (Bayrakdaroglu, 1967a, s. 7) diyen Banarlı geriden gelen Balkan Savaşları ile vatanın yarısını kaybettiğimizi, arkasından nasyonalizm diye bir şeye sarıldığımızı vurgular. Enver Paşa'nın, bizi "heyecanla" I. Dünya Savaşı'na sürüklemesini, nasyonalizme sarılmasında görür.

Nihad Sâmi Banarlı, sol düşünceyi Rusya'dan gelen, getirilen zararlı ideolojilerin başı olarak gördüğünü sıklıkla yazmıştır. Onun kavramları içerisinde sol, Avrupa ya da dünyanın başka coğrafyalarındaki sol düşünce değil doğrudan Rusya'dan yayılan Komünizm faaliyetleridir. Bu açıkça ifade edildikten sonra Banarlı'nın Türkiye'deki sol düşünceye bakışına yer verilebilir. "Tanzimat Paşası" (Bayrakdaroglu, 1967b, s. 22) başlıklı yazısında Türkiye'de solun sistemli çalıştığını, sağın ise rahat olduğunu ifade eder. Ona göre sağ, "Bu vatan benim, bu millet benim" gafleti içindedir. Mesela Banarlı'nın sıkça telaffuz ettiği ifadelerden olan "uyduruk kelime" ve "devrik cümle" solun Türkçeyi yıkmak için bir icadıdır. Gaflet içerisindeki sağ da bu kelime ve cümleleri farkında olmadan kullanır. (Bayrakdaroglu, 1967b, s. 22) Banarlı'nın *Meydan*'da devrik cümleyi müstakilen ele aldığı bir yazısı da vardır. "Devrik Cümle Hastalığı" başlığını taşıyan bu yazıda "Devrik Cümle, Türk cümlesi değildir. Türkçenin en telaşlı devrinde olduğumuz için devrik cümle kullanıyoruz." der. Aynı yazıda Millî Eğitim Bakanlığı'nın "uyduruk kelime hastası olan" Nurullah Ataç'a *Andersen Masalları* çevirttiğini yazar. Ataç da bu çevirisine devrik cümleler yığmıştır. Banarlı, Bektaşî'nin namaz kılmamasının sebebi olarak "Allah böyle emretti." deyişini hatırlatarak devrik cümlelerin anlamı nasıl tahrif ettiğini gösterir. Kur'an'da geçen "Namaza yaklaşmayınız."¹ ifadesi, sonrasında gelen ifade okunmadığında Bektaşî'yi haklı çıkarır.

"Ruhumuzu Değiştirmek" yazısını da bu başlık altında okumak gerekir. Banarlı önce, Atatürk'ün inkılaplar hakkındaki bir sözünü hatırlatır. Atatürk, en zor inkılap musiki inkılabıdır demiştir. Çünkü bunun için o milletin ruhunu değiştirmek gerekir düşüncesindedir. Banarlı da Atatürk sonrasında solcu olduğunu iddia edenlerin millete ait ne varsa değiştirerek ruhları tahrir ettiği iddiasıyla yazısına başlar. Burada sol düşüncenin ekonomi ve sosyal adalet meselesini ele alır görüldüğünü ifade eder. Oysa sol, bir milletin tarih boyunca elde ettiği değerleri hiçe sayıp her fırsatta milleti millet yapan temellere saldırmak, onları yıkmak amacındadır. Solun ilerici, yenilikçi özelliklerini sadece kendisinde tutmasına itiraz eder. Banarlı'ya göre hem ileri ve yeni olmak hem de Türk kalmak mümkündür. Ama millettten ilericilik adına Türklüğünden

1 Bu ifade Nisa Suresi'nin 43. ayetinde geçmektedir. Ayetin tamamının meali şu şekildedir: Ey iman edenler! Siz sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar, cünüp iken de -yolcu olan müstesna- gusül edinceye kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta olur veya yolculuk hâlinde bulunursanız yahut sizden biriniz ayak yolundan gelirse ya da kadınlara dokunup da -bu durumlarda- su bulamamışsanız o zaman temiz bir toprağa yönelin (teyemmüm edin); yüzlerinize ve ellerinize sürün. Şüphesiz Allah çok affedici ve bağışlayıcıdır.
<https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/536/43-ayet-tefsiri>

vazgeçmesini isteyecek yollar tutturmak hain ve sinsi bir solculuktur. (Bayrakdaroglu, 1967c, s. 22) Banarlı, *Meydan*'daki yazılarında sıkça bu millet için sol kelimesinin din ve imanı terk etmek anlamında kullanıldığını hatırlatır.

Nihad Sâmî Banarlı, “Sel ve Sal Hikâyesi” yazısında önce Arapça için bize İslam'ın Kur'an'ın geldiği dil ifadesini kullanır. î nispet ekinin kaldırılmasına karşı çıkar. En iptidaî dil olarak gördüğü Moğolca'dan -gay, -tay eklerini bile aldığımızı hatırlatır. Daha sonra bizim bu başlık altında değerlendireceğimiz üzere “Türkiye’de dil davası apaçık bir politika davasıdır.” sözünü ifade eder. Hatta daha sert bir tutumla bu politika davasının, sol politika davası olduğunu dile getirir. Banarlı’ya göre Türkiye’de solculuk bir ihtiyaç değil özentiden doğmuştur. Bunu Bihruz’un alafrangalığına benzetir.

Türkiye’de dil politikalarını Atatürk dönemi ve sonrası biçiminde keskince ayıran Nihad Sâmî Banarlı, Türkçeye en büyük darbelerin İsmet İnönü dönemindeki politikalarla vurulduğunu sıkça yazmıştır. İnönü’ye geçmeden önce Banarlı’nın Türk dili politikaları ve Atatürk’e bakışını hatırlamak gerekir. “İlmi Yenen Bir Vehim” yazısında Atatürk’ün, Türkçeyi alaylı dil âlimleriyle bozguncuların elinden kurtulmak için bütün gücüyle Güneş-Dil Teorisine sarıldığı vurgulanır. Bu teori Türkçeleşmiş bir kelimenin Türkçe olduğunu ispat yolunda kullanılmıştır. 1935 yılı sonlarında vazifesi Türkçeyi korumak ve kurtarmak olan yeni bir güneş doğmaya başlamıştır. Türk Dil Kurumu üyeleri Arapça-Farsça ve Fransızcadan gelmiş kelimelerin Türkçe olduklarını ispata çalışmışlardır. Burada yeri gelmişken ifade edilmelidir ki Banarlı, *Yeni Sabah* gazetesinde de Emin Bayrakdaroglu imzasıyla yazdığını kendisi söyler. (Emin Bayrakdaroglu, “Türkçemiz ve Meseleleri”, *Yeni Sabah*, 25-31 Temmuz 1966) Türk Dilini Koruma Cemiyeti’nin yayıncılık yaptığı da bu yazıdan öğrenilir. Atatürk’ün yazdığı, yazdırdığı makaleler serisinin cemiyetin yayınları arasından basılması hedeflenmiştir.

Atatürk’ün Türk dilini çıkmazdan kurtarmak için attığı adımları Zeynep Korkmaz’ın bir kitabı dolayısıyla yeniden hatırlatan Banarlı bu husustan “Kur’ân’ı Çizmişler” (Bayrakdaroglu, 1967ç, s. 22) başlıklı yazısında bahseder. Banarlı’ya göre Türk Dil Kurumu, daha niceleri gibi darda kaldığında Atatürk’e sığınır. Atatürk, dil inkılabında iki yolu denemiştir. İlki, özleştirmeyi denediği inkılap yoludur. İkincisi, bundan tamamen vazgeçip Türkçeleşmiş kelimelerin Türkçe olduğunu kabul ettiği tabîî yoldur. Atatürk, hayatının son dört yılında yanındaki dilcilere Türkçeleşmiş kelimelerin Türkçe olduğunu ispat vazifesi vermiştir. TDK, Atatürk’ün ölümüyle yine bundan uzaklaşıp dili çıkmaza sokmuştur. Yazı, kurum tarafından basılması planlanan Zeynep Korkmaz’ın *Türk Dilinin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi* kitabının başına gelenler hakkındadır. Korkmaz’ın kitabı yarisına kadar basıldıktan sonra devamı gelmemiştir. Çünkü yazar, Atatürk’ün iki nutkundan bazı parçaları kitabın devamına almak istemiştir. Neticede kitabı Türk Tarih Kurumu tamamlamıştır. Banarlı’ya göre Atatürk, hayatının son yıllarında “ölesiye bitesiyeye” Türkçeyi tabîî yola koymak için uğraşmışken, uydurmacılar onun hatırasıyla, gayretiyle alay eder gibi radyolarda 10 Kasım’ı uydurma bir dille anmışlardır. (Bayrakdaroglu, 1967d, s. 22) “Kendilerini Akademi Sananlar” yazısı da Atatürk’ten İnönü’ye dil meselelerinin dönüşümünün özeti mahiyetinde önemli bir yazıdır.

“Dilimizin 6-7 Eylülcülere” yazısında ise kendisinin de mensup olduğu Türk Dilini Koruma ve Geliştirme Cemiyeti’nin Beyannamesinden bahseder. Aynı zamanda Cemiyetin amacı ve faaliyetlerinden bahsettiği bu yazıda Köprülü’nün Türk diline bakışını İsmet İnönü için “Bu diktatörlük denilen şeydir. Bu ölümlerden bile intikam alma hırsıdır. Bu Atatürk’ün vazgeçtiğini ben başarırım hırsıdır.” dediğini hatırlatır. Atatürk, dilin çıkmaza girdiğini, dilde sadeleşme çalışmalarından geri döndüğünü ilan etmiş hatta Güneş-Dil Teorisi ile reddedilen kelimelere sahip çıkmıştır. Banarlı, Atatürk’ün dilde özleşmeye adımlar attığını ancak bundan döndüğünü dile getirir. Falih Rıfkı Atay’ı referans göstererek Atatürk’ün “Çocuk çıkmaza girmişizdir, dili bu çıkmazda bırakamayız, tabîî yola döneceğiz.” dediğini anlatır. Kimsenin

bilmediği “baysal utku” ifadesi o dönemde Atatürk’ün resmî bir konuşmasında bile geçmiştir. “Türkiye’de dildiler, dilci değil çıkarıcıdır.” diyen Banarlı, Atatürk geri adım atınca “dalkavukça”, “mesela” kelimesinin bile Türkçe olduğunu iddiaya çalışanların varlığından bahseder. (Bayrakdaroglu, 1966a, s. 22) Ancak İnönü döneminde Köprülü’nün de ifade ettiği gibi “Atatürk’ün vazgeçtiğini ben tamamlarım” iddiası rağbet kazanmıştır. Banarlı, bu tavır sahiplerini, 6-7 Eylül olaylarında sokakları darmaduman edenlere benzeterek onların da Türk dilini böyle yıkıp yağmaladıklarını söyler. 6-7 Eylülcülerin hınçları bir gecede geçmiş, uydurma dildilerinki geçmek bilmemiştir. Hayat, vatan, kelime, cümle, hürriyet, şehir gibi yüzyıllarca bizim olmuş sözleri yıkmak neden diye sorar? Bunlar Nâzım Hikmet’in “Düşmanıyım asaletin kelimelerde bile” öğüdünü dinleyenlerdir. Banarlı yazısına şu soruyu da ilave eder: “6-7 Eylül zararlarını Türk milleti yıllarca kesesinden ödemişti. Bunların yaptıkları dil ve kültür zararlarını ise çocuklarımız kim bilir kaç asırda ödeyecek?” (Bayrakdaroglu, 1966a, s. 22)

M. Fuad Köprülü, Nihad Sâmî Banarlı’nın Darülfünun’dan beri takipçisi olduğu, mezuniyet tezini onun danışmanlığında hazırladığı, kaleme aldığı edebiyat tarihinde de Köprülü metodunu uyguladığı bir isimdir. Türk dili, dilde sadeleşme ya da Banarlı’nın ifadesiyle uydurmacılıkla savaş hususunda da Köprülü’yü daima öne çıkarmıştır. “Fuad Köprülü ve Türk Dili” başlıklı yazısında da Atatürk’ün Türkçeyi kurtardığı kahramanlığına dair uzun bir vurgu vardır. “Atatürk dönemi hokkabazları” sayesinde o zamanki Türk Dil Kurumu, memlekete sıkça gelen Moskova ve Bulgaristan devlet sirklerinin yarı resmî sirk çalışmalarından farksız bir çalışma faaliyeti içindedir. Bu yazıda İsmet İnönü’nün başlarda Fevzi Çakmak, Yahya Kemal, M. Fuad Köprülü gibi isimlere gelerek Atatürk’ü dilde sadelik sevdasından vazgeçirmeleri için çaba gösterdiği söylenir. Ancak Atatürk hatasından vazgeçmişken ondan sonra Cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü, Öztürkçecilik ve arıdıcılık altında Türkçeyi daha büyük uçuruma sürüklemiştir. Banarlı, Köprülü’yü gördüğü bir gün ona bu durumu söylemiştir. Köprülü’nün cevabı şu şekildedir: “Bu diktatörlük denilen şeydir. Bu, ölümlerden bile intikam alma hırsıdır. Bu, Atatürk’ün vazgeçtiğini ben başarıyorum sanmanın yoludur. Bu, vatani, milleti hiçe saymanın ve onun en aziz varlığı Türkçeye kastetmenin ta kendisidir.” (Bayrakdaroglu, 2024, s. 269) Köprülü, İnönü’nün dil politikalarına önce 2 Nisan 1942’de Anayasa hakkındaki bir hükümet sorusuna verdiği cevapla tepkisini gösterir. Banarlı buradan birkaç maddeyi tamamıyla yazısına taşır. Köprülü daha sonra 1 Ekim 1945’te *Vatan* gazetesinde “Dil Mes’elesi” başlıklı bir yazı yazar ancak ciddi bir netice alamayınca 11 Ekim’de yine *Vatan* gazetesinde “İlim Politika Âleti” başlıklı ağır bir yazı daha kaleme alır.

Sağ ve sol düşünceleri karşılaştırmayı değerli bulan Banarlı, bu sefer isim vermeden devletin solculuğu desteklediği bir dönem olarak İkinci Dünya Savaşı yıllarını işaret eder. Sağ ise Gökaltıp ve Atatürk dönemlerinde himaye görmüştür. Banarlı’ya göre son asırda sağ ayakta tutan iki şey: Biri Gökaltıp, diğeri Atatürk devirleridir. İkinci Dünya Savaşı yıllarında ise devlet açıkça solu tutmuştur. “Altın Tavuk Hikâyesi” yazısında da Banarlı bundan bahsedecektir: “İkinci Dünya Harbi yıllarındadır ki Türk dili, şimdi hayli aydınlanmış bulunan birtakım yıkıcı sebeplerle baltalanmaya başlamış ve Atatürk’ün dil inkılabı soysuzlaştırılarak yurdumuzda vahim bir dil hastalığı yaratılmıştır.” Bu yıllar İsmet İnönü’nün uzun zaman Türkiye’de tek hâkim güç olduğu yıllardır. Banarlı’nın İnönü ve halk arasındaki mesafeyi gösterdiği ilginç anlardan biri “Allah Adı Alerjisi” yazısına yansır. Banarlı bir gün, Boğaz kenarında bir kahvede insanların İnönü’nün radyo konuşmasını dinlediklerine tanık olur. İnönü, Allah diyecek mi demeyecek mi diye insanlar kulak kabartmış bir hâldedir. “Hay Allah yine demedi be” diye üzüldüklerini yazısında anlatır. Banarlı yazısının sonunda Allah’a ısmarladık, Allah’a emanet ol sözünden bile kaçan insanları eleştirir. Radyo başındaki insanların İnönü’nün Allah demeyeceği ile ilgili aslında ön kabulleri vardır. Banarlı, “Tehlikeli Partiler” yazısında İsmet Paşa’ya insanların Atatürk’ün silah arkadaşıdır diye oy verdiğini, yaşlıların, onun tek parti

zamanında halka neler yaptığını bildiklerini ifade eder. Bu yazı o yılki seçim sonuçları üzerine kaleme alınmıştır.

Banarlı'ya göre Türkiye'de sol düşüncenin varlığı ve Türkçe meselesinin ele alınması sırasında en merkezî yeri Rusya'nın varlığı ve komünist tavır işgal eder. Türkçenin bir dönem Türk Dil Kurumu ya da devletin sair kadroları elinde tahrif edilmesinin arkasında bu iki yapı vardır. "Hükûmetin Dil Tutumu" yazısında Maliye Bakanının bile "Biz dil devrimini bir komünist taktiği şeklinde anlamış değiliz." demesini Banarlı şaşkınlıkla yazısına taşır. Gençliğe Hitabe, Türk Dil Kurumu tarafından yeni kelimelerle yayımlanmıştır. Yazıda buna da yer verilir. "Asil kan" yerine "soycul kan" gibi bir dilin ortaya çıkmasından Banarlı son derece ızdırap duymuştur. Banarlı buna "Ataççı dil anlayışı" der. Rusya'nın tesiri hususunda Banarlı bir fıkra naklederek Tanzimat dönemi paşalarından Fuad Paşa'yı yâd eder. Banarlı, "Hani bir fıkra vardır diye başlar." Tanzimat paşalarından Fuad Paşa, siyasî muvaffakiyetlerinin sırrını açıklarken "Dış siyasette ne zaman müşkil bir durumla karşılaşsam hemen Rus sefirini çağırır, meseleyi ona danışırım. O ne akıl verirse aksini yaparım demiş"tir. Hâlbuki gece gündüz Türkiye'ye seslenen Rus radyosu (Bizim Radyo) durmaksızın uyduruk kelimeler kullanır. Banarlı bunun üzerine sorar: "Türkçenin ve gerçek Türk vatanının Fuad Paşaları! Neredesiniz?" (Tanzimat Paşası)

"Diller Çözülürken" yazısında da Banarlı Türkçenin yozlaşmasına engel olma yolunda solculukla çatışma mücadelesini 1944 yılından beri verdiğini söyler. Onun bu mücadelesinde hep hepine yalnız olduğu iddia edilemez. Mesela Tahsin Banguoğlu'nun varlığı üzerinde durmak gerekir. Maarif Vekilliği ve Türk Dil Kurumu Başkanlığı yapan Banguoğlu, 1950 yılı başında kurum içinde bir ilim heyeti kurmuştur. Türk ilim dilinde Türkçe terimler sisteminin yerleşmesine devam edilecektir. Ancak bu heyeti, Türk Dil Kurumu birkaç ay bile yaşatamamıştır. Kurum, eski politika oyunlarına dönmüştür. Nihad Sâmî Banarlı bu ilim heyetinin kurulduğu 6. Dil Kurultayı'nın terim komisyonunda müşavir sıfatıyla bulunmuştur. Terimlerin o güne kadar hangi prensiplere dayanarak yapıldığı sorusu üzerine bir tıp doktoru olan Sami Ali Dilemre "Kemküm etmeyelim. Bizim prensibimiz mrensibimiz yoktu, uyduruyorduk!" demiştir. Bu yazıda Banarlı, Banguoğlu'nun uzun bir konuşmasına da yer verir. Rusların, rakip gördükleri Türkleri parçalama hareketini dil üzerinden Komünistlerin propaganda aracı yaptığını, bunu da ilk defa Nâzım Hikmet'in Türkçemize getirdiğini söylemiştir. Malum olduğu üzere Nâzım Hikmet, Yakup Kadri'ye yazdığı hicivde "Şapka çıkarmam konuştuğun dile / Düşmanıyım asâletin kelimelerde bile" demiştir. (Bayrakdaroglu, 1967e, s. 14) Banarlı'nın Rusların, Türkçe üzerindeki tesiri hususunda getirdiği eleştirilerinin arkasında Banguoğlu'nun varlığı gözden uzak tutulmamalıdır.

Nihad Sâmî Banarlı'nın Nâzım Hikmet'e olan bakışı bir kitap dolduracak kadar çok yazısına malzeme olmuştur. *Meydan*'da da "Şecaat Arz Ederken" başlıklı yazısında Vala Nureddin'in kitabı dolayısıyla Nâzım Hikmet'in askere gitmemek için yurtdışına kaçışının bir kahramanlık olarak anlatılmasını şecaat arz etmek olarak görür. Banarlı, Nâzım Hikmet'in Bursa'da serbest serbest dolaşırken gazetecilere poz vermesi söz konusu olunca parmaklıklar ardından bakışını başka yazılarında da iddia etmiştir. Banarlı bu yazıyı yazdığı sırada Vala Nureddin'in yazı dizisi *Meydan*'da devam etmektedir. İstirat kabilinden olmak üzere ifade edilmelidir ki Banarlı, sadece kendi gayretlerinin değil Türk matbuatında Komünizme karşı mücadelede neler yapıldığının da izlerini sürmüştür. "Kitaplar Arasında" başlıklı yazısında "Türkiye'de Komünizme ve Komünistlere karşı yapılan Türkçe neşriyatın seviyesi nedir?" diye sorar ve Dr. Salim Şehidoğlu'nun bibliyografya çalışmasının bu soruya cevap verebileceğini belirtir.

Nâzım Hikmet ya da Komünizm ideolojisini ilke edinerek uydurma dile yönelen çokça sanatçıdan bahseden Nihad Sâmî Banarlı, "Bir İlim ve Fazilet Listesi" başlıklı yazısında M.

Fuad Köprülü, Hüseyin Cahit Yalçın, Yahya Kemal ve Halide Edip Adivar adlarını anarak onların “ilim dışı ve akıl dışı uydurmacılığa karşı” çıktıklarını ifade eder. Banarlı’ya göre Türkiye’de uydurmacılığa, ipleri politikacıların elinde olanlar, çıkarıcılar katılmıştır. Bir de buna kapılan masum kurbanlar vardır. Banarlı bu isimlere başkalarını da ekler. Bir liste yapar. Sait Faik ve Orhan Veli’yi bile yukarıdaki dört ismin arasında sayar. Banarlı, romancılar hakkında pek konuşan biri değildir. Burada dil meselesine taraftar olduğu için Peyami Safa’dan bahseder. Falih Rıfkı da dilin uçuşuma sürüklenmesi karşısında tepkisini ortaya koymuştur. Yahya Kemal, Mehmet Akif, Ahmet Haşim, Faruz Nafiz, Orhan Seyfi de “Türkçeye Hizmet Edenler” içindedir.

Arapça-Farsça Kökenli Kelimelere Bakışı

Nihad Sâmî Banarlı, bir kelimenin köken bakımından Arapça ya da Farsça olmasını mesele edinen bir dil anlayışına sahip değildir. Kelimenin etimolojik açıdan Arapça oluşu ile ona Türkçenin ses yapısının müdahalesinden sonraki durumu arasında ciddi farklar görür. “İmparatorluk Dilleri” yazısında arı dildilerin “akıl etmek istemediklerini” maddeler hâlinde anlatır. 1) Dünya tarihinde öz dil kalmış kabile dili bile yoktur. 2) Yeryüzünde diller arı dil olmadığı hâlde yine de millîdirler. Banarlı’ya göre dillerin kelimeleri değil, sesleri ve mimarileri millî olur. 3) Türkçe, Orta Asya’da iken de bir imparatorluk dilidir. *Edebiyat Sohbetleri* kitabının bir yerinde de “Mademki böyle duygularım kaldı, çok şükür.” mısraındaki “çok şükür” ifadesinin aslında Arapça “şükr” kökenli kelimenin önce “şükür” ile Türkçe hâlini aldığını “çok şükür” ile de bu kelimenin tamamen Türkçenin malı olduğunu dile getirir. (Banarlı, 2016, s. 335) Bu tavrı aklımızda tuttuğumuzda Banarlı’nın *Meydan*’daki yazılarında Arapça-Farsça kelimelere yaklaşımını da anlamamız kolaylaşacaktır. “Tanzimat Paşası” yazısında dilimize Farsçadan geldi diye “âteş” kelimesini atıp yerine “od” sözünü yerleştirmeyi de bu nedenle eleştirir. Odlu, odsuz, od almak, odlanmak, odum çıktı gibi terkiplerde bu kelimenin nasıl durduğunu gösterir.

“Akıllar Dağılırken” yazısında da “akıl” yerine “us” kullanılmasını eleştirir. “Akıl Arapçadır, akıl Türkçe” der. “Akılları durduracak kadar”, “akıl almayacak gibi” deyim ve içerisinde akıl kelimesi geçen onlarca ifadeyi yazısına taşır. Banarlı’ya göre “sivri akıllı” yerine “sivri uslu” demek, “us uстан üstündür” demek faciadır. Us kelimesinin kullanılacağı yerler de vardır: “Hayvanın akıllısı olmaz ama uslusı olur.” Nihad Sâmî Banarlı tek başına bir dönemin dil tartışmalarını idare edecek, Türkçenin aleyhinde duracak kişi ya da kurumlarla savaşacak kadar disiplinli ve inanmış biridir. Nitekim kendisi de Muallimler Birliği’nde yapılan bir kongreden bahsettiği “Ağırbaşlı Bir Dil Kongresi” yazısında Türk Dilini Koruma ve Geliştirme Cemiyeti’nin dili içeriden ve dışarıdan yıkmak isteyenlere yeni bir İstiklal Savaşı vereceğinden bahseder. Banarlı, bu cemiyet hakkında müstakil bir yazı da yazmıştır. “Türk Dilini Koruma ve Geliştirme Cemiyeti Beyannamesi” başlıklı yazısında cemiyeti, dili, politikacı ve maceracılar elinden kurtararak, ilim ve ihtisas adamlarının bilgi, metod ve gayretlerine tevdi etmek gayesinde bir yapı olarak tarif eder. Cemiyetin idare heyetinde, Reis Ali Nihad Tarlan, Reis Yardımcıları Mümtaz Turhan, Ayhan Songar, Umumî Kâtip Nihad Sami Banarlı, Muhasip Kemal Eraslan, Azalar Z. F. Fındıkoğlu, İbrahim Kafesoğlu, Selçuk Özçelik, Mithat Sertoğlu, Rasim Erhan, Necmeddin Hacıeminoğlu’dur. Yazıda, *Meydan*’daki köşenin adı olan Kelimeler’in tenkit ve idealleri ile cemiyetin beyannamesi arasında tam bir mutabakat olduğu söylenir. Daha sonra beyannamenin metnine yer verilir. Buna göre Türk dili, zararlı ideolojilerin elinde harcanacak kolay bir varlık değil, Türk milletinin millî servetidir. Türkçenin sözleri fethedilmiş topraklar gibi fethedilmiş kelimelerdir. Bunu tıpkı üç kıtada toprak fethetmeye benzetir. Bu heyet, yıkıcı dil hareketine bir son verme kararı almıştır. Cemiyet, eski Arapça terimler sistemi yerine konulan Türkçe terimler sistemine taraftardır. Türk halkının emeği ile Türkçeleşmiş ve yüzyıllardır yaşayan kelimeleri kaldırıp atmaya Atatürk heykelinin baltalanması gibi şiddetle reddeder.

Nihad Sâmî Banarlı, hem içerisinde bulunduğu cemiyetlerin tavrını sürdürerek hem de kendi dil anlayışını ortaya koyarak doğu ve batı dillerinden Türkçeye gelip yerleşmiş, gündelik dile girmiş kelimelere bakışını bu şekilde hülâsa eder. Yazılarına dağılmış bir biçimde bazı kelimelerin yerine öz Türkçelerinin getirilmesine eleştirel yaklaşır. Bu kelimelerden biri de Arapça kökenli “hayal”dir. Banarlı, hayal yerine görüt, görüntü, imge gibi kelimeler getirilmesine ağır bir dille karşı çıkar. “Hayalin Ölümü” yazısına Macbeth’den söz ederek başlar. O, “dünya cinayet edebiyatının en tanınmış şairi”nin var ettiği “saralı canı tipidir.” Banarlı, Macbeth ile Türkçeyi öldürenleri eş tutar. Macbeth uyuyamıyordu ama onlar rahatça uyuyorlar der. Uydurmacılar bu sefer de “hayal”i ortadan kaldırmışlar, görüntü, imge (Banarlı bu kelimeyi züppelik diye tarif eder) görüt, görüntü gibi kelimeler çıkarmışlardır. Yazının en zengin taraflarından biri de “hayal” kelimesinin klasik Türk şiirinden bu yana Türkçede nasıl yaşadığının numunelerinin gösterilmesidir.

“Bu Mabedi Siz Öldürdünüz” yazısında da hayat>yaşam>life, kahve>kafeterya, musiki>Amerikan Zenci müziği gibi kültür unsurlarının hem mekân ve muhteva hem de kelime itibarıyla değiştirilmesinden bahseder. Türkçe bir mabed olarak bu şekilde öldürülmüştür. “Veda-Elveda” yazısında da bu kelimelerin uydurma Türkçesinin esenleşme olduğunu hatırlatır. Atatürk’ün Falih Rıfkı Atay’a dilde sadeleşme politikalarından dolayı söylediği “Çocuk çıkmaza girmişizdir.” deyişini bu yazıda da kullanır. Daha sonra gelen yazıda gönül kelimesini ele alır. “Dilde Kalem Aşısı” yazısında perde kelimesi üzerinde durur. Uydurmacılar bu kelimeye de “gerçek” ya da “şımıldık” diyecekler mi diye imalı bir soru sorar. Nihad Sâmî Banarlı sadece Arapça-Farsça kökenli kelimelerin müdafaasını yapmaz. Sözelimi Yunanca “efendi” kelimesi üzerinde de durur. Banarlı’ya göre “efendi”, fethedilen topraklardan alınıp gelen “Beyaz Türkçe”ye katılan kelimelerdendir. 13. asırdan beri bu kelime Türkçede vardır. Kelimenin Türkçedeki zengin hâlini öyle örnekendirir ki bu kelimenin Yunanca olması hiçbir anlam ifade etmez. (Efendi, Efendimiz)

Bu bölümün başında ifade edildiği üzere Nihad Sâmî Banarlı, bir kelimenin etimolojisinden çok o kelimenin Türkçede kazandığı ahenge değer verir. Bu sebepten yeni kelimelerden milletin diline ve Türkçenin gücüne uyanları kullanmaktan çekinmediğini kendisi de ifade eder. Türkçeye, dilin kelimelerine bir inatla yaklaşmaz. “Bir İlim ve Fazilet Listesi” yazısında eski dilde kullanılan azm-i enfi yerine burun kemiği, azm-i terkova yerine köprücük kemiği denilmesine kimsenin itirazı yoktur der. Hatta Osmanlıca ifadesi yerine Eski Türkçe ya da Osmanlı Çağı Türkçesi demeyi, bugünkü Türkçeye de “yaşayan Türkçe” demeyi teklif eder. (Dilimizin 6-7 Eylülcüler) Eski ile yeni arasındaki bağı, birini diğerinin yerine ikame edecek kadar katılıkla sahiplenmez. Esas olan milletin konuştuğu dili muhafaza etmektir. Buna müdahalelerde bulunmamaktır. Ona göre bir dili âlimler değil millet yapar. Bu hususta yazılarından birinde geçen trajik bir ayrıntı vardır. “Millî Eğitim Bakanının Dil Müdafaası” yazısında bir mektep çocuğunun, kompozisyon sınavı öncesinde hocasına, öz Türkçe mi yazayım konuştuğum gibi mi yazayım diye sorduğundan bahseder. “Dilleri Dil Yapanlar” yazısında ise âlimlerin dil inşası hususuna değinir. Bunlara şairleri de ilave eder. Banarlı’ya göre sadece âlimler, dilciler değil, milletler de dili dil yaparlar. Bir de büyük şairler vardır. Fransız şiiri için Malharbe’yi örnek gösterir. Tamamen Malhaberbe’ye ayrılan bu yazı Banarlı’nın Fransızca ve Fransız şiiri bilgisini de ortaya çıkarır.

Milletin ve devletin dilinin ayrı olması da Banarlı’nın yazılarında ele aldığı ve itiraz ettiği bir durumdur. 1967 yılı mayıs ayında Cumhuriyet Senatosu Tabîî Üyesi (Eski Millî Birlikçi) Kadri Kaplan, Meclis’e “Devlet dilindeki birliğin sağlanması hakkında bir kanun tasarısı” sunması üzerine Banarlı “Dağınık Fıkralar” başlıklı bir yazı yazmıştır. Bu yazısında Banarlı, Türk dilini, Anayasa dili, devlet dili, millet dili, Dil Kurumu dili, uydurukça, Öztürkçe vb. diye ayırmayı, bu milletin dilini belini doğrultamayacak şekilde parçalamak olarak görür.

Devlet dili ile millet dili diye bir ayrımı kabul etmemiştir. Bu bölümün sonunda Banarlı'nın, köken itibarıyla Arapça oldukları hâlde devlet ve hükûmet kelimelerine “uydurmacıların ilişmediği” tespiti ile son verebiliriz (Devlet ve Hükûmet).

Kelimede Ses-Anlam İlişkisi

Meydan mecmuasında kaleme alınan yazılarda sıklıkla vurgulanan hususlardan biri de Türkçede bir kelimeyi meydana getiren seslerle o kelimenin anlamı arasında bir yakınlık, bağ hatta bütünlük olduğu iddiasıdır. Türk dili uzmanlarının bu hususta Banarlı ile ne derece müşterek bir düşünce içerisinde olduklarını bilmiyoruz ancak bu, bizim Banarlı'nın söz konusu yazıları ve kitapları ile öğrendiğimiz bir husus olmuştur. “Kelimeler ve Sesler”, Nihad Sâmî Banarlı'nın bir kelimedeki seslerin, o kelimenin anlamına olan tesirinden bahsettiği yazılarından sadece biridir. Ona göre Türk halkı kelimelere mananın sesini vermiştir. Ancak eski kelimelerin yerine zorla getirilen yeni kelimelerde bu ahenk yoktur. Bunun için bazı misaller getirerek meseleyi daha anlaşılır kılmak ister. âlim>bilgin, muallim>öğretmen, maarif>eğitim, Allah>Ellah gibi kelimelerin ilkinde sesler o kelimenin değerini ifade edecek şekilde kulağa gelirken, sade Türkçe ile söylendiğinde kelimenin mana ve ağırlığının kaybolduğunu iddia eder. Burada, *Meydan*'daki yazılarında zaman zaman atıf yaptığı bir Bolulunun İstanbul macerasını hatırlatır. Bolulu bir köylünün İstanbul'a gelince kibar konuşmak için nerelisin dediklerinde “Bülülüyüm efendim” deyişi gibi uydurmacılar da inceliği “gul”a “gül” demekte değil Bolu'ya Bülü demekte bulmuşlardı. (Kelimeler ve Sesler)

“Kelimeler Muhâsebesi” yazısında da iki yıldır bu sayfaları yazdığını söyledikten sonra şimdiye kadar konuştuklarının bir hulasasını yapar. Bu yazıda dili millîleştiren şeyin köken değil ses ve mimarî olduğunu tekrar vurgular. Banarlı'ya göre mimarî özellikle cümle yapısında görünür. Devrik ve ters cümle Türkçeyi yıkmak için kullanılan yapılarıdır.

Diğer Meseleler

Nihad Sâmî Banarlı'nın *Meydan*'daki yazıları içinden onun yeni çıkan kitaplar ya da yakın çevresinden dostlarının, tanıdıklarının vefatı üzerine söyledikleri ile Türk ezanı kavramına ve Bektaşiliğe bakışı çıkarılabilir.

Okuduğu Kitaplar

Nihad Sâmî Banarlı, “Ağırbaşlı Bir Dil Kongresi” yazısında, Türk kültürü ve tarihine hem yazar hem eğitimci olarak hizmet etmiş Necdet Sakaoğlu'nun Amasra Ortaokulu'nda tarih öğretmeni sıfatıyla kaleme aldığı *Çeşm-i Cihan Amasra* kitabının geçen ay yayımlandığından bahseder. Taşrada öğretmenlerin güzel işler yaptıkları, kitabın zorlukla hazırlandığı vurgusu ile kitap tanıtılır. Banarlı, “Sanat Dünyasında Uyuyanlar” yazısında ise 1 Kasım 1966'da Yahya Kemal Enstitüsü'nde *Eğil Dağlar ve İstiklal Harbi Yazıları* kitabı törenine muhabir yollamayan basın ilgisizliğinden bahsettikten sonra sözü Ümit Yaşar Oğuzcan'ın yeni çıkan kitabı *Seni Sevmek*'e getirir. Oğuzcan için “Şiir sanatının yorulmak bilmez koşucularındandır.” der. Uzunca bir değerlendirme ile şiiri ele alır. Sonunda da “Türkiye'de her şair, ancak Türkçeyi sevdiği ve anladığı ölçüde güzel şiir söyleyecektir.” der. *Seni Sevmek*, Banarlı'ya göre bu gerçeği ortaya koymuştur.

Banarlı'nın Rusların Türk diline bakışını ya da dile dair söylediklerini ezberden eleştirmede göstermesi bakımından Marksist dil çalışmaları ile de ilgilendiğini görürüz. “Stalin ve Dil” yazısında Stalin'le Marksizm ve dil ilişkisine dair yapılan bir röportajın küçük bir kitap hâlinde yayımlanmasından bahsedilir. Adil Onural bu eseri Türkçeye çevirmiştir. “Yeni Bir Dil Hiylesi” yazısında da Osman Atilla'nın *Türk Kahramanlık Şiirleri Antolojisi* tanıtılır. Nadir Nadi'nin *Perde Aralığından* kitabı da Banarlı'nın yazılarında söz konusu edilir. Bu kitaptaki yanlışları görmek için kitabın tamamını okumak gerekmez, forma aralığından bakmak

yeter, görüşündedir. Yazı büyük nispette Nadir Nadi'nin Yahya Kemal'le uğraşmasına cevap niteliğindedir. *Meydan*'daki yazılar Banarlı'nın takip ettiği yayınların geniş bir sahaya hitap ettiğini de gösterir. 1965 yılı Ekim ayında “alanında boşluk dolduracak bir dergi” olarak *Matematik Öğretimi* dergisi çıkmıştır. Matematiğin kuru bir rakamlar kümesi olmadığını dile getiren Banarlı burada da dikkatini dil meselelerine çekmiş, Türkiye’de sürekli terimlerin değişmesini bir matematik dergisi üzerinden ele almıştır (Bir Matematik Dergisi).

Vefat ve Anma Yazıları

“Sağ Duyuya Sol Vuruş” yazısının sonlarında Mehmed Kaplan’ın eşi, Bedriye Atsız’ın kız kardeşi Behice Kaplan’ın geçen ayın sekizinde kaybettik haberini verir. Banarlı, Behice Kaplan için “Genç denecek ölümü Türk maarifi için ciddi bir kayıp oldu” der. Bu başlık altında Banarlı’nın Tevfik Fikret hakkında bir törenden bahsettiğini de görürüz. “Tevfik Fikret Töreni” yazısında Tevfik Fikret’in doğumunun 100. yılında İstanbul Üniversitesi’nde yapılan bir törenden bahseder. Bakanlar, Rektör Ekrem Şerif Egelı, Mehmet Kaplan konuşmuş, Kenan Akyüz’ün, Munis Faik Ozansoy’un konuşmaları da olmuştur. Banarlı’ya göre bu konuşmalarda tekrara düşülmüş, iki saatlik program dört saate çıkmıştır. Melahat Mansuroğlu da Tevfik Fikret’in kadınlara dair fikirlerini anlatmıştır. Galatasaray Lisesi adına yapılan bu konuşmayı birileri, TDK adına yapıyor sanmıştır. Mansuroğlu uydurma kelimeleri sıkça kullanmıştır. Bu tören 24 Aralık 1967’de pazar günü öğleden sonra Fen Fakültesi Konferans Salonu’nda yapılmıştır. 25 Aralık sabahı da Edebiyat Fakültesi’nde yine aynı kişilerin katıldığı bir başka tören düzenlenmiştir. Ancak Ömer Faruk Akün burada Fikret’in aksayan yönlerini de eleştirmek gerekir diye bir konuşma sunmuştur. Banarlı, semineri, Kaplan’ın “sızıltısız” idare edişini nazik ve ustalıkla bulmuştur.

Telaffuz ve Anlam İlişkisi

Nihad Sâmî Banarlı’nın, radyolardaki telaffuz arızalarını, anlamı tahrif etmesi durumunda eleştirmekten geri durmadığı görülür. “Sathî Müdafaa” yazısında “hatt-ı müdafaa yoktur sath-ı müdafaa vardır sözünün radyoda “sathî müdafaa” biçiminde yanlış okunmasını ele almıştır. Bu husustaki tutumuna dikkat çekici durumlardan biri bir türkü mısraında karşımıza çıkar. “Emrah’ın Hikâyesi” yazısında 19. asır saz şairi Erzurumlu Emrah’ın “Sabahdan uğradım ben bir fidana / Dedim mahmur musun dedi ki yok yok” mısralarındaki “yok yok” ifadesinin hatalı okunduğunu iddia eder. Bu türkü söylenirken “yok yok” ifadesinin hayıflanarak değil şuhlukla söylenmesi gerektiğini yazar. Çünkü mahmurluk o kadının gözlerinin tabî güzelliğidir. Türkünün tamamındaki “yok yok”ların matem hâlinde söylenmemesi gerektiğini dile getirir. Emrah’ın bu şiirinin Garip Hasan namında bir saz şairine nazire olarak söylendiğini anlatır. Garip Hasan’ın şiirinin de tamamını yazıya alır. “Emrah ile Selvi Han” yazısı da bu yazının devamıdır.

Bir şiirde anlam söz konusu olduğunda Banarlı’nın Tevfik Fikret’in bir mısraına getirilen yorum neticesinde girdiği bir polemikten de söz açmak gerekir. “Et ve Ot Hikâyesi” yazısında bir edebiyat öğretmenin Tevfik Fikret’in “Rübab’ın Cevabı” şiirindeki “Nazan vücudu bir kucak ot, bir yığın kemik” mısraındaki “ot” kelimesini diziliş hatası zannederek, bu kelimenin “et” biçiminde yazılmasını doğru bulduğundan bahsedilir. O öğretmen bir makale yazıp iddialarını ispata da çalışır. Bir üniversite hocası da nazik bir dille “bir kucak ot” doğrudur diye makale yazar. Banarlı bu konuda çok sayıda mektup almış, bunun aslı nedir diye soranlara söz konusu yazısında cevap vermiştir. Banarlı’nın cevabı şöyledir: Tevfik Fikret bu şiirinde vatani güzel bir kadına benzetir. Bu vatandaki fırtınalar bir gün bu kadının altın sarısı saçlarını didik didik ederek bir kucak ot hâline koyar. O nazan vücut da bir yığın kemik manzarası hâlini alır. Banarlı başka açıklamalarla meseleye devam eder. Hatta bu tartışma ilgi görmüş olacak ki *Cumhuriyet*’te tartışma ile ilgili bir karikatür çıkmıştır. “Şah-ı Dârû ve Sim Gümüş I” yazısında

da Fikret'in şiirindeki "bir kucak ot/et" bahsi geçer. Bu iddia bir edebiyat öğretmenine aittir. O öğretmen, Banarlı aleyhinde aylık bir dergide yazı yazıp Yahya Kemal kitaplarıyla ilgili bulduğu "hataları" da ortaya çıkarınca Banarlı bu cevap yazısını yazar. İkinci yazıda "Bu öğretmenin kim olduğunu merak edenler Muharrem Ergin'in *Biz Şaşmadık* adlı broşürüne bakabilirler." der. (1964) Bu yirmi sayfalık küçük metin Orhan Şaik'e cevap adıyla yayımlandığına göre söz konusu edebiyat öğretmenin de kim olduğu tahmin edilebilir.

Türk Ezanı

Nihad Sâmi Banarlı'nın yazılarında nicelik bakımından epey ezan ve ezanın okunuşuna dair ifadeye rastlamak mümkündür. Türkçede en güzel ezan denemelerini Banarlı yazmış olabilir. Ezanın Türklere mahsus bir okunuşu olduğunu ve ezan musikisine Türklerin yenilik kattığını ifade eder. Bu ifadelerin benzerini *Meydan* mecmuasındaki yazılarında da geçirir. "Bunlar Ezan Sesleri mi?" yazısına "Ezanı çok fazla harcıyoruz?" ifadesiyle başlar. Banarlı'ya göre Hristiyan çanı maddî ve madenî ise ezan sesi o derece manevîdir. Ezan sesi için dünkü büyük Türklere bize kalan son bir manevî ses ifadesini kullanır. Ezanın bozuk ses ve mikrofonlarla okunmasına itiraz ederek Tanrı çağrısının, "adi kul bağrısları hâline" konduğunu dile getirir. Yüksek binalar, sekiz, on sekiz katlı beton yığınları içinde ezan sesi aykırı kalmıştır. Yazıda Yahya Kemal'in "Ezansız Semtler" denemesinden uzunca bir alıntı da vardır.

Bektaşilik

"Aynı Hedefe Doğru", 16-19 Ağustos 1966 tarihlerinde Hacı Bektaş'taki türbesi çevresinde yapılan Hacı Bektaş Veli Anma Töreni vesilesiyle Banarlı'nın Bektaşilik tarikatına bakışını gösteren bir yazıdır. Banarlı'ya göre bu tarikat, millî bir teşekküldür. Körü körüne inanmayı değil insan düşüncesine yer vermeyi gözetten bir iman yoludur. Memlekette şariat kanunlarının hâkim olduğu zamanlarda Bektaşiler, kadınlı-erkekli hür cemiyet hayatını yaşamışlardır. Tekkelerinde halka halk diliyle hitap eden dinî-fikrî-manevî bir hayat geliştirmişlerdir. Banarlı, "Osmanlı Sultanları, Bektaşiliğin halk arasında yaygın şöhrat, tesir ve sevgisini dikkate alarak, kurdukları Yeniçeri Ordusu'nun manevi hayatına bu tarikate ve onun disiplinli hayatına bağladılar." der. Banarlı'ya göre Bektaşiler, Türk diline, müziğine, millî raksına, Türk süsleme sanatına; giyimden selamlaşmaya kadar Mevlevilik kadar hizmet etmişlerdir. Bu yazıya vesile olan şey, bir gazetede bir profesörün Hacı Bektaş hakkında büyük Türk şairidir, Orhan Gazi'nin yanına gelmiştir, talebelerini getirmiştir gibi hatalı sözler etmesindendir. Banarlı bunları düzeltir (Aynı Hedefe Doğru).

Sonuç

Emin Bayrakdaroglu, edebiyat tarihçisi, eğitimci Nihad Sâmi Banarlı'nın müstear adıdır. Bu isimle *Yeni Sabah* ve *Meydan* mecmuasında Türkçe üzerine yazılar yazmıştır. Bu çalışmada sadece *Meydan* mecmuasındaki yazıları muhteva bakımından tasnif ve tahlil edilmiştir. Söz konusu yazılar 1965-1967 yılları arasında bizim tespit edebildiğimiz kadarıyla yüz üç adettir. Daha önce bu yazıların kitaplaşmamış olması ve herhangi akademik bir çalışmada ele alınmaması bu çalışmayı yapmak üzere bizi harekete geçirmiştir. Bir kitap hacmine ulaşacak nicelikteki bu yazıların Banarlı'nın 1972'de yayımlanan *Türkçenin Sırları* kitabındaki meselelerle büyük oranda örtüştüğü söylenebilir. Ancak bu yazılar hem Banarlı'nın biyografisi hususunda fikir verecek hem de söz konusu kitabındaki iddialarını ve örneklerini zenginleştirecek bir seviyededir.

Bu çalışmada *Meydan*'da yayımlanan yazıların tamamının merkezinde Türk dilinin durduğu görülmüştür. Tarih, kültür, toplum, din, siyaset vs. alanların hangisinde sözler ileri sürülecekse bu, Türk dili kimliği esas alınarak yapılmıştır. Türkiye'de sağ ve sol ideolojilerin mukayesesini ile başladığımız çalışmada Banarlı'ya göre sağın hantal ve hamasete kendisini

kaptırarak tembellik içerisinde kaldığı, solun ise atak ama aynı zamanda “sinsi” politikalarla siyaseti kendi lehine çektiği üzerinde durulmuştur. Banarlı, özellikle İsmet İnönü dönemi ve II. Dünya Savaşı yıllarında Türk dili politikalarının solculara terk edildiğini vurgular. Rusya güdümündeki aydınların Komünizm ilkeleri ile Türkçeye vurdukları darbe ayrıntıları ile anlatılır. Banarlı, Cumhuriyet sonrasında Türkçenin sadeleşmesi ya da tahrif edilmesi meselelerine bakarken Atatürk dönemi ve İnönü dönemi ayrımına gitmiştir. Atatürk döneminde dilde sadeleşme, arıdıcılık, öz Türkçecilik gibi dile müdahalelerden Türkçenin felaketi hâline geldikleri için uzak durulduğu, İnönü döneminde ise Atatürk’ün çıkmaza giren Türk dilini kurtarma faaliyetleri terk edilerek dilin bozulduğu söylenmiştir.

Nihad Sâmî Banarlı, bir kelimenin kökeninin hangi dile ait olduğundan çok o kelimenin Türkçede kazandığı mana ve ruh üzerinde durur. Bu sebepten gündelik dile girmiş, halkın benimsediği, Türkçenin grameri ve ses yapısı ile müdahaleye uğrayıp Türkçenin malı olmuş kelimelerin dilden uzaklaştırılmasına karşı çıkar. Öte yandan yeni kelimelere de büsbütün mesafeli değildir. Kelimenin dilde bir ihtiyacı karşılamasını yeterli görür. *Meydan*’daki yazılarda öne çıkan bir başka husus da bir kelimeyi meydana getiren seslerle, kelimenin manası arasında uyum olduğu iddiasıdır. Kelimelerin sadeleştirilmesi ya da öz Türkçe adı altında değiştirilmesi sonucunda kelimenin sesleri değiştiği için taşıdığı anlam da değişir görüşünü savunur. Sözelimi muallim kelimesini öğretmene çevirdiğinizde bu mesleği icra edenin ağırlığını ve itibarını da zayıflatırsınız görüşündedir.

Nihad Sâmî Banarlı, *Meydan*’da bu makalede “Diğer Meseleler” başlığı altında topladığımız bazı hususlara da yer vermiştir. Türk ezanı, Bektaşilik, anma günleri, okuduğu kitaplar bunlar arasındadır. Son olarak Banarlı, tek başına bir dönemin Türkçe müdafilerinden biri olsa da başına gelen şu talihsizlikten kurtulamayacaktır. Onca yıl kendi tabiriyle uydurmacılıkla savaşmış Banarlı’nın *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi* kitabından sayfalarca bir bölüm İstanbul radyosunda kitabın adı anılmadan üstelik Banarlı’nın kelimeleri “uydurmacaya” aktararak okunmuştur. “Aynı Hedefe Doğru” yazısında bu hususa değinir.

Kaynakça

- Banarlı, N. S. (2016). *Edebiyat sohbetleri*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
 Banarlı, N. S. (2024). *Türkçenin sırları*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
 DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. “Nisâ Suresi-43. Ayet Tefsiri”. Erişim 18.03.2025.
<https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/536/43-ayet-tefsiri>
 Öztürk, Y. (2022). *Türkçeye adanmış bir ömür Nihad Sâmî Banarlı*. İstanbul: Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları.

Makalede Bahsi Geçen Yazılar

- Banarlı, N. S. (2024) *Türkçenin sırları* içinde “İlmi yenen bir vehim”, 99-104.
 Banarlı, N. S. (2024) *Türkçenin sırları* içinde “Hayalin ölümü”, 145-152.
 Banarlı, N. S. (2024) *Türkçenin sırları* içinde “Altın tavuk hikâyesi”, 56-60.
 Banarlı, N. S. (2024) *Türkçenin sırları* içinde “Fuad Köprülü ve Türk dili”, 267-273.
 Banarlı, N. S. (2024) *Türkçenin sırları* içinde “İmparatorluk dilleri”, 20-36.
 Bayrakdaroglu, E. (1967). Bunlar ezan sesleri mi?, *Meydan*, 135, son sayfa.
 Bayrakdaroglu, E. (1967). Kitaplar arasında, *Meydan*, 124, son sayfa.
 Bayrakdaroglu, E. (1967). Dağınık fıkralar, *Meydan*, 125, son sayfa.
 Bayrakdaroglu, E. (1967). Kelimeler muhâsebesi, *Meydan*, 118, son sayfa.
 Bayrakdaroglu, E. (1967). Dilleri dil yapanlar, *Meydan*, 115, son sayfa.
 Bayrakdaroglu, E. (1967e). Diller çözülürken, *Meydan*, 115, 14.
 Bayrakdaroglu, E. (1967). Hükûmetin dil tutumu, *Meydan*, 115, 14.
 Bayrakdaroglu, E. (1967). Millî Eğitim Bakanının dil müdafaası, *Meydan*, 115, 7.

- Bayrakdaroğlu, E. (1967a). Hazm edilmemiş ideolojiler, *Meydan*, 115, 7.
- Bayrakdaroğlu, E. (1967). Akıllar dağılırken, *Meydan*, 115, 14.
- Bayrakdaroğlu, E. (1967). Bir ilim ve fazilet listesi, *Meydan*, 115, 14.
- Bayrakdaroğlu, E. (1967). Sağ duyuya sol vuruş, *Meydan*, 115, 22.
- Bayrakdaroğlu, E. (1967d). Sanat dünyasında uyuyanlar, *Meydan*, 115, 22.
- Bayrakdaroğlu, E. (1967c). Ruhumuzu değiştirmek, *Meydan*, 115, 22.
- Bayrakdaroğlu, E. (1967). Kelimeler ve sesler, *Meydan*, 115, 22.
- Bayrakdaroğlu, E. (1967). Ağırbaşlı bir dil kongresi, *Meydan*, 115, 22.
- Bayrakdaroğlu, E. (1967b). Bir Tanzimat Paşası, *Meydan*, 115, 22.
- Bayrakdaroğlu, E. (1967). Aynı hedefe doğru, *Meydan*, 115, 22.
- Bayrakdaroğlu, E. (1967ç). Kur'ân'ı çizmişler, *Meydan*, 115, 22.
- Bayrakdaroğlu, E. (1967). Bu mabedi siz öldürdünüz, *Meydan*, 115, 21.
- Bayrakdaroğlu, E. (1966). Devrik cümle hastalığı, *Meydan*, 52, 14.
- Bayrakdaroğlu, E. (1965). Sel ve sal hikâyesi, *Meydan*, 37, 18.
- Bayrakdaroğlu, E. (1966). Kendilerini akademi sananlar, *Meydan*, 63, 22.
- Bayrakdaroğlu, E. (1966a). Dilimizin 6-7 Eylülcüler, *Meydan*, 15, 22.
- Bayrakdaroğlu, E. (1965). Allah adı alerjisi, *Meydan*, 43, 20.
- Bayrakdaroğlu, E. (1965). Tehlikeli partiler, *Meydan*, 40, 7.
- Bayrakdaroğlu, E. (1965). Şecaat arz ederken, *Meydan*, 25, 16.
- Bayrakdaroğlu, E. (1965). Türk Dilini Koruma ve Geliştirme Cemiyeti Beyannamesi
- Bayrakdaroğlu, E. (1966). Türkçeye hizmet edenler
- Bayrakdaroğlu, E. (1965). Veda-Elveda, *Meydan*, 8, 19.
- Bayrakdaroğlu, E. (1965). Bir matematik dergisi, *Meydan*, 44, 16.
- Bayrakdaroğlu, E. (1965). Dilde kalem aşısı, *Meydan*, 10, 20.
- Bayrakdaroğlu, E. (1965). Devlet ve hükûmet, *Meydan*, 5, 17.
- Bayrakdaroğlu, E. (1967). Stalin ve dil, *Meydan*, 141, son sayfa.
- Bayrakdaroğlu, E. (1967). Yeni bir dil hiylesi, *Meydan*, 143, son sayfa.
- Bayrakdaroğlu, E. (1967). Sathî müdafaa, *Meydan*, 144, son sayfa.
- Bayrakdaroğlu, E. (1968). Tevfik Fikret töreni, *Meydan*, 155, son sayfa.
- Bayrakdaroğlu, E. (1967). Emrah'ın hikâyesi, *Meydan*, 136, son sayfa.
- Bayrakdaroğlu, E. (1967). Emrah ile Selvi Han, *Meydan*, 131, son sayfa.
- Bayrakdaroğlu, E. (1965). Et ve ot hikâyesi, *Meydan*, 18, 18.
- Bayrakdaroğlu, E. (1965). Şah-ı dârû ve sim gümüş I, 33, 16.
- Bayrakdaroğlu, E. (1965). Efendi, efendimiz, *Meydan*, 13, 19.